

Met Anne Lot Hoek en Peter Romijn. Presentator: Rob Trip. Geen woord van Romijn over dat hij de copromotor van Limpach was. En waar was Limpach zelf?

- 35.34 minuten. **Presentator:** “Volgende week verschijnt het boek “De brandende kampongs van generaal Spoor. Dat is geschreven door een Zwitsers-Nederlandse historicus, Remy Limpach. De vraag is: waarom blijft die oorlog, nu zo lang geleden al, vlak na de Tweede Wereldoorlog. Waarom blijft het zolang nasluimeren en welke rol spelen daarin historici. En ook de politiek. Aan tafel historicus en journalist Anne Lot Hoek en Peter Romijn, senioronderzoeker aan het NIOD”.
- 36.07 minuten. **Presentator:** “Meneer Romijn, op basis waarvan kunnen we het geweld, bij die acties in Indonesië, de naoorlogse oorlog in Indonesië, structureel noemen?”
- 36.19 minuten. **Peter Romijn:** “Ja, het is inderdaad een periode van voortdurende oorlog en het geweld is structureel omdat het is ingebakken in het optreden van de Nederlandse troepen. Het zit op verschillende manieren ingebakken in dat optreden. Het heeft ermee te maken dat in ieder geval in het inlichtingenwerk , in de manier waarop er represailles worden gepleegd voor aanslagen. De manier waarop er ook op technologisch overwicht gebruik wordt gemaakt. Dat is constant een element van die oorlog. Een tweede aspect daarvan is dat het door de militaire commandanten, de militaire justitie en door het koloniaal bestuur is goedgekeurd wat over de schreef ging.”
- 37.01 minuten. **Presentator:** “Er zijn dus veel oorlogsmisdaden gepleegd daar.”
- 37.04 minuten. **Peter Romijn:** “Er is heel veel grensoverschrijdend gedrag toegepast daar, waaronder ook aan Nederlandse kant veel oorlogsmisdrijven.”
- 37.10 minuten. **Presentator:** “Hoeveel bij benadering?”
- 37.12 minuten. **Peter Romijn:** “Nou ja, dat is moeilijk om te tellen op het moment dat je niet zeker weet of je het hele veld overziet. Maar Gert Oostindie heeft, op basis van soldaten memoires, vorig jaar in zijn boek meer dan 10.000 genoemd. Limpach zelf heeft duizenden gevallen gedocumenteerd.”
- 37.33 minuten. **Presentator:** “Duizenden oorlogsmisdaden en misschien wel meer dan 10.000?”
- 37.40 minuten. **Presentator:** “Ja, u heeft er ook onderzoek naar gedaan, Mevrouw Hoek. Wat moeten we ons erbij voorstellen? Wat heeft u gevonden?”
- 37.44 minuten. **Anne-Lot Hoek:** “Ik ben zelf bezig met een boek over Bali. Ik kijk naar het geweld dat daar heeft plaatsgevonden vanuit meerdere perspectieven. Dus vanuit de Nederlandse kant en vanuit de Balinese kant. Ik ben eerst in Nederland begonnen met het onderzoek, dus ik heb de Excessennota uit 1969 van Cees Fasseur bekeken. Wat is daar nu in te vinden? Ja, dat bleken gewoon een paar losse regeltjes te zijn. Helemaal niet interessant verder. Toen ben ik eerst het archief gaan bekijken. Nou, daar vond ik eigenlijk al heel veel interessante rapporten, waaronder een hele grote corruptiezaak. Waarin ik eigenlijk ook al heel veel geweld naar boven zag komen. Daar heb ik ook over gepubliceerd. Voor de NRC. Toen ben ik in gesprek gegaan met veteranen hier in Nederland. En daar werd dat geweld ook wel meteen bevestigd. Ik sprak bijvoorbeeld iemand van de Inlichtingendienst die daar heeft gezeten, op Bali. En die vertelde mij hoe hij eigenlijk al op de eerste dag van zijn werk

geconfronteerd werd met collega's, die een waterslang bij een Balinees naar binnen deden en met water vulden. En hoe hij zelf eigenlijk heel snel mee ging doen met dat martelen. Hoe hij ook met stroom heeft gewerkt en met brandende sigarettenpeuken.

- 38.36 minuten. **Presentator:** "En dat martelen gebeurde stelselmatig?"
- 38.37 minuten. **Anne Lot Hoek:** "Ja, die indruk heb ik wel. Ik ben daar dus op Bali gaan kijken. Wat ik daarvan terug kon vinden. Mijn indruk is dat mensen heel snel voor niets werden opgepakt op verdenking van terrorisme. Maar dat is niet heel subjectief. En eigenlijk eerst in elkaar werden geschopt voordat er werd gekeken wat is er nu eigenlijk met deze persoon aan de hand? En het martelen? Ja, bijna ieder dorp dat ik inga, iedere veteraan die ik spreek, komen die verhalen van martelingen heel duidelijk naar voren."
- 39.25 minuten. **Presentator.** "Ik heb dat boek van Gert Oostindie, waar u het net over had, ook gelezen. "*Soldaat in Indonesië*" heet dat. En dat is eigenlijk een onderzoek naar egodocumenten van soldaten en waarin ook beschreven wordt wat er gebeurde. En dan schrijft hij bijvoorbeeld ook dat parachutisten landden ergens, bij een kampong in de buurt, en dat ze eerst iedereen doodschieten, neermaaien, zonder aanzien des persoons, en daarna verder gaan. Wat hij ook schrijft dat het voor die mannen die daar aan het vechten waren ook een buitengewoon gecompliceerde situatie was. Bijvoorbeeld al dat je niet precies wist wie de vijand was. Waar die zich bevond. En hoe je die zou moeten bestrijden. Is dat iets dat in het voordeel van de mensen die daar gevochten hebben zou spreken?"
- 40.13 minuten. **Peter Romijn.**"Nou ja, als je wilt beoordelen hoe het komt dat ze zo nu en dan over de schreef gingen, of dat ze stelselmatig over de schreef gingen, dan is het belangrijk te weten hoe ze in die oorlog stonden en ook hoe die oorlog eigenlijk was opgevat. Het is lange tijd van Nederlandse kant opgevat als een manier om Nederlands-Indië, het grondgebied zo goed mogelijk te beheersen. Zoals dat ook in de koloniale tijd was gebeurd Die moest terugkomen. Vandaar dat het ook politoneel optreden heette. Het was een kwestie van orde herstellen. En gezag handhaven. Maar die oorlog had een heel ander karakter. Het had te maken met guerrilla en contraguerrilla. En ja, dan weet je inderdaad niet wie de vijand is. Er werd van twee kanten de inzet van de strijdkrachten verhoogd. En met dat de inzet werd verhoogd gingen de soldaten ook steeds meer over de schreef."
- 41.04 minuten. **Presentator.** "Maar aan beide zijden werden oorlogsmisdaden gepleegd?"
- 41.06 minuten. **Peter Romijn.** "Ja, dat is ontegenzeggelijk waar. "
- 41.09 minuten. **Presentator:** "Een guerrillaoorlog is een smerige oorlog. Bijna per definitie. Niet ter verdediging. De nieuwe feiten, in dit boek van Remy Limpach, wat uitkomt volgende week. Wat zijn de nieuwe feiten?"
- 41.23 minuten. **Peter Romijn.** "Nou, de nieuwe feiten zijn, heel algemeen gezegd, dat wij nu niet meer onze ogen kunnen sluiten voor het feit dat er stelselmatig oorlogsmisdrijven hebben plaatsgevonden en hij geeft een heel groot overzicht van gevallen die hij heeft gevonden, net als mevrouw Hoek in haar boek over Bali gaat doen. Zo heeft hij tal van gevallen blootgelegd. Het tweede nieuwe feit is dat eigenlijk ook de legerleiding, de militaire justitie, het koloniale bestuur alles hebben gedaan om dat toe te dekken. Omdat die oorlog nu eenmaal gewonnen moest worden. En dat Den Haag daar ook een blind oog voor had.
- 42.03 minuten. **Presentator:** "Ja, dus alle gevallen worden dus preciezer beschreven. En de rol van de legerleiding wordt er nu ook duidelijker bij betrokken."
- 42.07 minuten. **Peter Romijn.** "En de politiek verantwoordelijken."

- 42.10 minuten. **Anne Lot Hoek**: “Dat is denk ik een hele belangrijke. En ook dat hij man en paard noemt, dus de namen worden nu ook genoemd als er oorlogsmisdaden zijn gepleegd dan geeft hij ook aan wie dat dan waren.”
- 42.22 minuten. **Presentator**. “Misdaden en de de naam van de personen die ze gepleegd hebben erbij?”
- 42.24. **Anne Lot Hoek**. “ Nou, ik doe dat zelf natuurlijk ook. Als ik in een artikel iets tegenkom dan zet ik de naam erbij en dat is denk ik wel nieuw aan het werk van Remy Limpach, dat hij dat nu ook doet.”
- 42.31 minuten. **Presentator**: “Dat lijkt mij voor de politiek buitengewoon explosief.”
- 42.33 minuten. **Peter Romijn**. “Voor zover dat althans te bewijzen is. Ik bedoel hij gaat wel uit van een zwaar bewijs.”
- 42.38 minuten. **Presentator**. “Maar wat betekent dit politiek?”
- 42.40 minuten. **Anne Lot Hoek**. “Ja, dat is natuurlijk heel interessant. Ja...”
- 42.41 minuten. **Peter Romijn**: “Ik denk dat het het belangrijkste is dat wij als Nederlandse samenleving, maar ook de Nederlandse regering, die erfgenaam is van een probleem dat nog steeds niet is opgelost...”
- 42.55 minuten. **Presentator**. “Betekent dit dat het kabinet een nieuw standpunt zal moeten innemen?”
- 42.56 minuten. **Anne Lot Hoek**. “Ik vind dat ze daar absoluut niet meer onderuit kunnen.
- 43.00 minuten. **Presentator**. “Als ik mij Rutte herinner bij Zomergasten was dit een van de dingen waarover hij absoluut niets zei. Hij gaf een standaard antwoord.”
- 43.07 minuten. **Peter Romijn**. “Meneer Rutte is behalve politicus ook historicus en ik kan mij niet voorstellen als hij van dit boek kennis neemt en überhaupt van alle discussies die de laatste tijd weer gaande zijn. Want dit komt ook niet uit de lucht vallen. Dan kan hij gewoon niet zwijgen want dan zou hij met zijn mond vol tanden staan. Hij heeft de verantwoordelijkheid.”
- 43.29 minuten. **Presentator**. “Laten we even de weg terug pakken. Want u (Hoek) noemde net de Excessennota, geschreven door de beroemde historicus Cees Fasseur, die niet lang geleden overleden is. Die heeft dat op verzoek van de regering in 1969 gemaakt, onder behoorlijke tijdsdruk, als ik het wel heb. Teneinde de misdrijven die daar in Indië gepleegd zijn doen te beschrijven. Maar u zegt nu eigenlijk (Hoek): wat daarin staat klopt niet?”
- 43.50 minuten. **Anne Lot Hoek**. “Nee, en het is onvolledig. Ja. Nou ja, wat ik dus bij mijn eigen onderzoek heb gezien. Ik heb ook een keer een casus gedaan op Sumatra. Fasseur maakte dan melding van tachtig doden en dat baseerde hij dan op een eindrapport van een officier van justitie. En dat heeft hij waarschijnlijk onder tijdsdruk gedaan omdat hij maar kort de tijd had om het te doen. Maar als je dan gaat kijken naar het materiaal wat eronder ligt De politierapporten en de onderzoeken die er wel zijn gedaan dan komt er eigenlijk al heel snel een heel ander beeld uit naar voren. Dat er veel meer doden zijn gevallen. En als je vervolgens dan ook nog eens de stap maakt dat je naar Indonesië toegaat en daar met mensen in gesprek gaat ja, dan loopt het nog verder op. Dus dat geeft een compleet ander beeld dan wat Fasseur heeft gerapporteerd in de Excessennota.”
- 44.36. minuten. **Presentator**. “Nog een voorbeeld bijvoorbeeld is Rawagede. Dat is waar een rechtszaak over geweest is en waar schadevergoedingen zijn toegekend. Hoeveel slachtoffers waren daar volgens Fasseur, weet je dat?”

- 44.44 minuten. **Anne Lot Hoek.** “ Twintig. En uiteindelijk waren het er 431.”
- 44.52 minuten. **Presentator.** “Dat is een groot verschil”.
- 44.53 minuten. **Peter Romijn.** “Nou ja, er is een theorie onder historici , oorlogshistorici, dat je wel een oorlog kunt verliezen maar dat je daarna de oorlog omwille van de herinnering, alsnog kunt proberen te winnen. En dat is een beetje gebeurd, denk ik, eerlijk gezegd. De regering in de jaren vijftig heeft uiterste moeite gedaan om het probleem eigenlijk tot zwijgen te brengen. En om de grote groep van veteranen uit deze oorlog niet tegen de haren in te strijken. En dat waren allemaal mannen die allemaal tien jaar van hun leven kwijt waren geraakt in de jaren veertig en die allemaal moesten proberen hun leven weer op te pakken. En discussie over dit soort dingen zou enorme onvrede en onrust kunnen brengen. En daarom is eigenlijk in de hele discussie over “wat is er misgegaan” vooral het perspectief van de militairen gehanteerd. En dat kun je op alle mogelijke plaatsen terugzien. En dat heeft heel lang geduurd voordat we op een andere manier daarover konden praten. “
- 45.53 minuten. **Presentator.** “Het is misschien gemakkelijk om met de kennis van nu en de samenleving van nu met de beschuldigende vinger te wijzen naar historici die destijds hun werk wel of niet goed hebben gedaan. Maar in hoeverre verwijt u dit Fasseur?”
- 46.06 minuten. **Anne Lot Hoek.** “Ja, ik verwijt het Fasseur wel en daar heb ik ook laatst een artikel over geschreven. Ik verwijt hem eigenlijk vooral dat hij die opdracht wel heeft aangenomen, destijds. Ervan op de hoogte was dat het niet volledig was en dat er meer onderzoek nodig was. En dat hij vervolgens nergens de verantwoordelijkheid heeft gepakt om het toch eens verder aan te pakken. En hij heeft natuurlijk altijd gezegd van “Ja,”. Nou het is een beetje dubbel geweest. Soms zei hij “we moeten het onderzoeken” en soms zei hij ook weer “Nee, het is eigenlijk toch wel een goed boek.”
- 46.38 minuten. **Presentator.** “Hij was overigens niet de enige historicus die op die manier over de zaak dacht.”
- 46.41 minuten. **Peter Romijn.** “Nee, nou ja, historici zijn ook deel van de samenleving en zijn ook geen ingesloten groep. Er is natuurlijk ook een zekere groepsdruk. Maar het interessante vind ik dat Fasseur altijd een beetje ambivalent is gebleven. Ik herinner mij bijvoorbeeld zelf: ik heb gewerkt aan het slotdeel van het geschiedwerk van De Jong en De Jong is ook in zware botsing gekomen met de veteranen. Toen hij in het concept van zijn deel over de Indonesische oorlog schreef over oorlogsmisdaden is hij min of meer publiekelijk gedwongen om daar excessen van te maken en die discussie heeft Fasseur van gezegd: “Nee, het zijn wel degelijk oorlogsmisdrijven geweest. “
- 47.15. minuten. **Anne Lot Hoek.** “Maar zelf heeft hij het woord nooit gebruikt”.
- 47.16. minuten. **Peter Romijn.** “Nee, dat ben ik met je eens. Er zit gewoon onder die historici kennelijk, ook in die generatie kennelijk, nog een soort probleem van “hoe kunnen we onszelf recht in de ogen kijken. Geschiedenis is strijd. Het is permanent strijd. Je kunt ook proberen de strijd zo op te vatten dat je hem altijd nog kunt winnen in het kenen van de herinnering.
- 47.39 minuten. **Presentator.** “Het gebeurt bijna zeventig jaar na dato. Komt nu de vaststelling: “Er is sprake van structureel oorlogsgeweld”. En we hebben daar al eerder aanzetten toe gezien in eerdere publicaties. Gert Oostindie werd net ook al genoemd. Oorlogsmisdaden: waren dus de regel, niet de uitzondering. Het is lange tijd niet hardop gezegd misschien ook zoals u (Romijn) zei uit compassie met veteranen...”
- 47.58. minuten. **Peter Romijn.** “Het was een discussiestopper ook. “

- 48.02 minuten. **Presentator.** “Ze hebben daar ook voor het vaderland gevochten. Zij werden gestuurd. En de vraag is dan nu wel: nu dit zo duidelijk vastgesteld is, ook door u (Hoek) onder andere, bij wie moet de beschuldiging neergelegd worden? Even het rijtje noemen. Misschien de jongens die daar vochten? Misschien bij hun commandanten? Misschien bij generaal Spoor? Misschien bij de Nederlandse regering die ze gestuurd heeft? Hoe denkt u daarover?”
- 48.22 minuten. **Peter Romijn.** “Ja, ik denk als je er lering uit wilt trekken moet je het hele systeem nalopen. Het hele rijtje nalopen. En dan gaat het er bij historici niet om dat ze rechter spelen. Maar ik denk dat het voor de Nederlandse samenleving eigenlijk een daad van hygiëne is om te bedenken hoe het gekomen is dat het zover is gekomen.”
- 48.45 minuten. **Presentator.** “Maar geeft u eens antwoord op de vraag bij wie moet je voornamelijk de schuld voor deze verschrikkingen leggen?”
- 48.52 minuten. **Peter Romijn.** “Hoe hoger de verantwoordelijkheid, hoe meer schuld. En ik heb net het rijtje opgenoemd. De politici in Den Haag, de legerleiding, het koloniaal bestuur, de koloniale politie, het militaire strafrecht. Allemaal van instanties die ervoor gezorgd hebben met elkaar dat dit klein bleef en dat allerlei overtredingen niet werden vervolgd. Er zijn militairen vervolgd met betrekking tot inbreuk op het militair strafrecht maar het ging over het algemeen over klassieke zaken als roof, plundering, verkrachting. Het ging niet om massamoord in het kader van militaire operaties.
- 49.25 minuten. **Presentator.** “Hoe denkt u (Hoek) daarover, over die hele keten van betrokkenen en waar je de schuld zou moeten neerleggen?”
- 49.36. minuten. **Anne Lot Hoek.** “Ja, ik vind het zelf een hele moeilijke vraag. Voor mij is die hele kwestie van schuld en boete ook wat minder relevant. Ik vind wel dat er nu gewoon verantwoordelijkheid moet worden genomen. Dat vind ik heel belangrijk. En ja, op dit moment, maar daar ben ik ook geen expert in, vind ik wel dat meneer Rutte daar wel de verantwoordelijkheid voor moet nemen. In ieder geval voor dat zelfbeeld, wat nu zo eenzijdig is, bij te stellen. En een uitspraak inzake structureel geweld moet nu echt gemaakt worden, vind ik. “
- 50.07. minuten. **Presentator.** “Dus u zegt dus eigenlijk wie ook hier in juridische zin de schuld van draagt, volgens internationaal of oorlogsrecht, het is veel belangrijker dat de politiek in Nederland iets doet, iets zegt waardoor er een verandering komt. Ik ga even naar Jesse Klaver. U zat met belangstelling te luisteren.” Jesse Klaver zegt: “zeker”. Wat vindt u dat de politieke consequentie zou moeten zijn?”
- 50.31 minuten. **Jesse Klaver.** “Opnieuw naar deze zaak kijken en erkennen dat het daar goed mis is gegaan.”Rutte moet terugkomen op wat hij in Zomergasten heeft gezegd en opnieuw onderzoek gaan doen”.
- 51.17 minuten. **Presentator.** “Meneer Romijn, de formulering van de politiek. Wat zou die volgens u moeten zijn?”
- 51.18 minuten. **Peter Romijn.** “Nou, ik denk dat het vooral de verantwoordelijkheid van de politiek is om wie dit kan worden aangerekend. Het is heel belangrijk om wat Limpach in zijn boek zegt, dat de meerderheid van de gewone soldaten en niet erbij betrokken is maar zij zijn wel de overlevenden. Het is ook in hun belang dat dit een keer goed wordt uitgezocht en ik denk dat daarom een zo breed mogelijk onderzoek naar de hele kwestie, dat dat belangrijk is.

- 51.47 minuten. **Presentator.** “Nog een keer een onderzoek? We hebben nu toch ook zoveel onderzoeken gehad? En ik denk dat nu zo ongeveer het gehele beeld zo langzamerhand....”
- 51.55. minuten. **Peter Romijn.** “We weten nu in welke termen we erover kunnen praten. Dat is het grote voordeel van dit onderzoek. Maar het is nog lang niet allemaal uitgezocht. (Hoek interrumpeert: “Nee, zeker de Indonesische kant is belangrijk.”) De Indonesische kant, de internationale kant überhaupt. En zijn nog heel veel brieven en dagboeken van soldaten te onderzoeken. Er zijn nog mensen te interviewen. Kortom er is nog heel veel te doen. Ik denk echt dat het in het belang is van de soldaten die nog leven, omdat duidelijk is dat zij niet allemaal..... Die soldaten die zijn ook niet een grote groep. Er waren ook mensen die weezin hadden. Er waren ook mensen die kritiek hadden.
- 52.35 minuten. **Presentator.** “Buitengewoon gevoelig onderwerp. Open zenuw, zei ik al eerder. We constateren dat de politiek hier dingen heeft laten liggen. Maar misschien historici toch ook wel. “
- 52.43 minuten. **Anne Lot Hoek.** “Ik vind van wel., ja.”
- 52.45 minuten. **Presentator.** “En we gaan zien welke politieke gevolgen er aan dit boek , dat volgende week verschijnt, verbonden worden.

Buitenhof
Seizoen 11 Afl. 30 - Jesse Klaver, Ingeborg Beugel, Anne-Lot Hoek, Peter Romijn
Met: Jesse Klaver * Griekse vluchtelingkampen * Oorlogsmisdaden in Indië * Schuim en As

Peter Romijn
Senior Onderzoeker NIOD
geboren 1955

loopbaan

- Hoogleraar Geschiedenis UvA
- Gasthoogleraar Friedrich-Schiller-Universitat
- Senior visiting fellow Columbia University

publicaties o.a.

- Burgemeesters in oorlogstijd (2012)
- Srebrenica. Een 'veilig' gebied (met J. Blom, 2002)

44:59 53:29 AVRO VARA VPRO

Buitenhof
Seizoen 11 Afl. 30 - Jesse Klaver, Ingeborg Beugel, Anne-Lot Hoek, Peter Romijn
Met: Jesse Klaver * Griekse vluchtelingkampen * Oorlogsmisdaden in Indië * Schuim en As

Anne-Lot Hoek
Journalist en historicus
geboren 1978

loopbaan

- Researcher en journalist o.a. Vrij Nederland en NRC
- Onderzoeker Afrika Studie Centrum

publicaties o.a.

- Iedereen wist het, maar niemand kon het zeggen (NRC, 2016)
- Geweld Indië was structureel (NRC, 2015)
- Onze vuile oorlog (Vrij Nederland, 2012)

43:58 53:29 AVRO VARA VPRO

Gereleerd